

RYSLIGT ROLIGT är det att läsarna uppskattar språkspalten och levererar en jämn ström av frågor och kommentarer till prof. Thors. Men det är förstås bara när vi pratar helt vardagligt som vi får användbara uttryck av typen "rysligt roligt"...

"Hur skall pluralformen av ord som aktivitet, raritet o.dyl. uttalas?"

Frågaren berättar att hon brukat uttala orden som de skrivs, men nyligen hört uttalet "aktivitéer, raritéer".

Normalt har ord med det ursprungligen latinska suffixet **-tet** ett bokstavsensligt uttal. Suffixet är egentligen det latinska **-tas**, t.ex. latinets **facultas**, vårt **fakultet**, men det kom in i svenskan genom förmedling av äldre franska, där det hade formen **-tet**, som i nutida franska har formen **-té**.

Vi uttalar alltså helt bokstavstroget **-tet**, men i ett par ord uttalas **-té** på franskt vis. Man talar t.ex. om en handelsvaras **kvalité**, men i den allmännare innebörden "beskaffenhet, art" har vi den vanliga ändelsen **-tet**, uttalad såsom den skrivs, t.ex. "till kvaliteten är hans film ypperlig, men den är alltför kort".

Det andra ordet med växlande uttal som jag kommer att tänka på är **varietet**, **varieté**. **Varietet** betyder "avart, underart", t.ex. "Hökfibblan (Hieracium) uppträder i många varieteter". **Varieté** är en term inom skådespelet: det betecknar ett uppträdande ofta i förening med servering. (Det gör ett lite lustigt intryck, om någon använder uttalet **varieté** om en avart av en växt.)

Som allmän regel kan det fastslås, att uttalet av **-tet** är bokstavstroget.

□

En annan frågande har fäst sig vid bruket av ett par mycket vanliga ord. Frågan gäller först bruket av ordparet **senast** och **sist**. Man hör ofta **sist** i sådana fall där **senast** borde användas, t.ex. "tack för **sist**", "jag träffade honom **sist** igår".

Sist betyder ju egentligen "den absolut sista gången, den gång som inte någonsin upprepas", såsom när vi säger: "Jag träffade honom sista

gången i september, han dog en månad senare". Bruket av **sist** i betydelsen "förra gången" är dock mycket allmänt i tal, och det både i Sverige och hos oss. Man kan knappast utrota bruket av **sist** i den användningen, möjligen hoppas att "tack för **sist**" byts ut mot det riktiga tack för **senast**.

□

Det andra ordet som frågaren har fäst sig vid är **hemskt** i uttryck som "det smakade hemskt gott", "det var hemskt snällt av dig".

Det är alltså fråga om uttryck för beröm, som förstärks med **hemskt**, vilket naturligtvis hör hemma i uttryck för förfäran, klander osv. (Svensk handordbok från 1966 säger att sådant bruk av **hemskt** är speciellt vanligt i kvinnospråk, men vi karlar skall absolut inte påstå, att det inte förekommer "oss karlar emellan". Tilläggas kan, att **förfärligt**, **förskräckligt** och **rysligt** förekommer i samma slags uttryck: "rysligt trevligt", "förfärligt roligt".)

Det märkliga är att liknande språkbruk förekommer i andra språk. Finskans "kauhean kiva" är välkänt, och brittiskt och amerikanskt talspråk överflödar av uttryck som "awfully nice" — **rysligt trevligt**. Det är tydligt att vi allesamman känner behov av sådana förstärkande uttryck. Huvudsaken är, att vi inte brukar dem annat än i vardagsspråket — "hemskt trevligt", "rysligt roligt" hör inte hemma i vårdad framställning. Där håller vi oss till uttryck som "mycket trevligt", "våldigt vackert".

Till slut i dag skall jag nämna ett uttryck som jag läste häromdagen. Det stod då i en rubrik: "Partierna tog ihop". Mitt första intryck var att uttrycket var helt obegripligt, men så kom jag att fundera på en ordagrann motsvarighet på finska, "ottivat yhteen". Det uttrycket betyder just "drabbade samman" och liknande. Uttrycket i rubriken hoppas jag är "ett tillfälligt olycksfall i arbetet". Men det visar, hur många, mer eller mindre vanliga finlandismer har uppkommit.

Efter alla dessa anmärkningar slutar jag i dag med att tillönska alla läsare en god jul.

Carl-Eric Thors